

ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Ганна Зварич

Управління освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації (м. Тернопіль)

Анотація:

У статті розглянуто основні засади й аспекти діяльності сучасних католицьких шкіл у Німеччині й Австрії, проаналізовано принципи функціонування католицьких освітніх закладів, які трактуються як місце присутності Церкви в суспільстві й житті молодих людей. Визначено освітні завдання, які є спільними з державними школами й водночас відкривають молоді шляхи до християнської віри й життя в Церкві. Окреслено особливу перспективу християнських шкіл: виховання учнів для свідомої, відповідальної діяльності, що ґрунтується на християнських засадах, в особистісній сфері, у професійній діяльності, у суспільстві та Церкві.

Ключові слова:

католицька школа; освітні стандарти; виховання; ціннісні орієнтири.

Анотация:

Зварич Анна. Парадигма украинской католической школы в контексте европейской католической школьной системы.

В статье рассмотрены основные принципы и аспекты деятельности современных католических школ в Германии и Австрии, проанализированы основы функционирования католических учебных заведений, которые понимаются как место присутствия Церкви в обществе и жизни молодых людей. Определены образовательные задания, которые, будучи общими с государственными школами, в тоже время открывают молодежи путь к христианской вере и жизни в Церкви. Раскрыта особенная образовательная перспектива христианских школ: побуждение учеников к сознательной, ответственной деятельности, основанной на христианских принципах, в личностной сфере, профессиональной жизни, в обществе и Церкви.

Ключевые слова:

католическая школа; образовательные стандарты; воспитание; ценностные ориентиры.

Resume:

Zvarych Hanna. Paradigm of Ukrainian Catholic schools in the context of European Catholic education.

The article deals with the main principles and aspects of the modern Catholic schools in Germany and Austria, analyzes the principles of the Catholic educational institutions which are treated as a place of the Church's presence in society and in the lives of young people. The educational objectives which are common with the public schools are studied, and the specific ones which open for youth the way to Christian faith and life in the Church, as well as a special prospect of Christian schools: education of pupils to conscientious, responsible activities based on Christian principles in the personal sphere, professional life, society and Church.

Key words:

catholic school; educational standards; education, values.

Усе, чим людина, як людина може й мусить бути, виражене цілком у Божественному вченні, і вихованню залишається лише поперед усього і в основу всього вкоренити вічні істини християнства.

К. Д. Ушинський

Постановка проблеми. Завдяки ухваленому українським парламентом 2 червня 2015 року закону № 498-VIII релігійні організації отримали право на створення навчальних закладів – дитсадків, позашкільних закладів, шкіл, професійно-технічних училищ і ВНЗ. Ці установи матимуть державну ліцензію й надаватимуть освіту, відповідно до державного стандарту.

Отже, тепер церкви можуть засновувати приватні школи, як це є у європейських країнах. Католицьке шкільництво в Європі, зокрема в Австрії, Німеччині, має тривалу традицію, що позначається на рівні розвиненості й фаховій підготовці учнів і педагогів цих навчальних закладів, завдяки яким забезпечується високий рівень знань та їх якість. На нашу думку, аналіз основних принципів діяльності цих закладів, вивчення досвіду діяльності з адаптацією й застосуванням відповідно до особливостей кожного нового навчального закладу в Україні, створеного Церквою, допоможе розвинути ту модель християнської школи, яка відповідатиме сучасним запитам суспільства. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення закордонного досвіду не означає механічного його використання в практиці державно-конфесійних відносин в Україні. Аналіз світових моделей державно-конфесійних відносин засвідчує, що форма й методи в кожній країні є унікальними, оскільки базуються на історії відповідних країн, реальній ситуації в них, традиції. Урахування наявного досвіду інших країн у зазначеній сфері є об'єктивно доцільним, оскільки дає змогу не лише використати їх позитивні надбання, а й урахувати негативний досвід.

Бельгія. Релігійна освіта в школах Бельгії відкрита для всіх релігій, офіційно визнаних бельгійським законодавством. Нині Бельгійською державою офіційно визнано шість релігійних віросповідань: католицизм, протестантизм, англіканство, православ'я, іудаїзм та іслам. Також офіційно визнано є «лаїсите» – нерелігійна філософська течія, або атеїзм.

Італія. Програма для католицької релігійної освіти встановлюється угодою між Міністерством громадської освіти

й головою італійської Єпископської конференції для кожного типу шкіл.

Франція. У Франції є розгалужена система католицьких шкіл, діяльність яких підтримується державою, у яких діти можуть отримувати відповідне релігійне виховання.

Іспанія. Ст. 27 Конституції Іспанії гарантує право батьків на вибір такої форми виховання своїх дітей, яка відповідає їхнім моральним і релігійним переконанням. Відповідно до законодавства, релігійним організаціям, з якими Іспанською державою укладено угоду про співпрацю, надається можливість здійснювати релігійну освіту в державних і приватних школах. Основні принципи й норми викладання католицької релігії закріплені в Угоді між Іспанською державою і Святим Престолом.

Конкордат – це єдина й основна міжнародна форма унормування взаємин між Церквою і державою.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є систематизація й узагальнення основних принципів і засад діяльності християнських шкіл.

Об'єктом аналізу є система католицького шкільництва Німеччини й Австрії. Предметом дослідження є принципи діяльності, концепції християнських шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українській педагогіці немає цілісного аналізу досвіду християнського шкільництва Європи, тому наше дослідження ми проводимо, використовуючи документи Конгрегації у справах католицького шкільництва й Конференції єпископів Німеччини.

Загалом уся система шкільництва в Німеччині перебуває в підпорядкуванні держави, проте згідно з абзацом 4 статті 7 Конституції організації мають право відкривати приватні школи. Завдяки такому праву, є близько 900 шкіл у Німеччині (360 000 учнів) і 350 шкіл в Австрії (70 300 учнів), які, маючи такі ж завдання, як і державні школи, по-іншому бачать їх реалізацію та ефективно працюють у сучасному правовому полі.

Незважаючи на те, що католицькі школи в цих країнах є дуже різними та їх концепції і профілі суттєво відрізняються, є наріжні камені, що творять фундаментальні засади всіх католицьких закладів.

Однією з таких засад є переконаність у людській гідності кожної дитини, кожної молодої людини. Католицькі школи керуються у своїй діяльності концепцією освіти, яка передбачає когнітивний, емоційний, соціальний і фізичний розвиток кожної окремої особистості. При цьому важливим елементом є релігійний вимір людського буття. Закордонні школи

плекають культуру поваги до вірян інших релігій і водночас дбають про те, щоб молоді християни краще розуміли й розвивали свою віру.

Взаємопроникнення віри, культури й життя. Добре навчання передбачає не тільки передачу знань, умінь і навичок, а й формування ціннісних переконань і позицій, тобто школа трактується і як виховний заклад. Католицькі школи сприймаються як спільнота осіб, які разом відповідають (кожен у свій спосіб і певним чином) за проект – навчання й виховання. Спільноту творять батьки, учителі, учні, власники школи, співробітники. Особливо важлива роль належить батькам, як найпершим і найважливішим вихователям дітей. Нижче ми детальніше розглянемо ці засадничі елементи діяльності католицьких шкіл, аналізуючи також програмний документ конференції єпископів Німеччини, що визначає критерії відповідності роботи певного закладу принципам християнського шкільництва.

У травні 2009 року німецькі єпископи опублікували «Критерії якості для католицьких шкіл» як основні орієнтири для підвищення якості й оцінки діяльності закладу. У документі визначено згадані вище «наріжні камені» католицького шкільництва в таких сферах, як виховання, навчання, управління школою, вчителі, співпраця з батьками.

Оскільки духовний вимір життя людини є незаперечним фактором виховання, католицькі школи намагаються сприяти відкритості своїх учнів щодо релігійного змісту життя [7]. Ці навчальні заклади вбачають свій першорядний обов'язок у тому, щоб «передавати в рамках знань, яких набувають діти, християнське бачення світу, життя, культури та історії» [1].

Вони плекають культуру поваги до вірян інших релігій, сприяючи водночас у рамках своїх можливостей тому, щоб молоді християни краще розуміли віру, у якій вони були охрещені, і розвивали свою християнську ідентичність [2].

Другою характерною ознакою католицьких шкіл є взаємопроникнення віри, культури та життя [6]. У церковних документах про католицькі школи йдеться про «синтез віри та культури, синтез віри й життя» [7]. Тому гарний урок поряд з набуттям знань, умінь і навичок сприяє формуванню ціннісних ставлень і позицій у житті. Освіта трактується як поєднання знання, цінностей і діяльності. У документі зазначається, що свідоме плекання шкільної культури є важливою ознакою якості школи, яка стає місцем місіонерського служіння Церкви.

Третьою важливою характеристикою є бачення католицької школи як виховної спільноти [8].

Незважаючи на загальні рамки, кожна школа втілює власний проект розвитку, зберігаючи при цьому характерну для всіх католицьких закладів спрямованість на збереження католицького профілю, передбачаючи й завдання евангелізації Церкви на світовому, національному й місцевому рівнях. Такі заклади беруть до уваги методи сучасної науки й поважають автономію її при одночасній спрямованості на цілісне, особистісне й християнське виховання. У католицьких школах плекається й співвідповідальність за церковну спільноту як єдине ціле.

Другий Ватиканський Собор, окреслюючи завдання християнської школи, зауважує: йдеться про те, щоб «створити такий життєвий простір, у якому живе дух свободи й любові Євангелія» [2].

Одним з важливих завдань християнської школи є формування в учнів свідомого, відповідального ставлення. Це досягається насамперед писаними й навіть більше – неписаними правилами, що панують у школі, класі, учительській, і які скажуть про ті цінності, які справді домінують у школі, більше, ніж навчальні плани й шкільна програма. Тому особливим завданням християнського навчального закладу є свідоме, орієнтоване на християнські цінності влаштування шкільного життя. Тому таким важливим моментом є надання учням можливості брати на себе відповідальність і набувати свій ціннісний досвід. Католицькі теологи Німеччини розуміють при цьому відповідальність людини перед Богом. Що означає конкретно відповідальність перед Богом, визначається в певній релігійній традиції, конфесії.

У католицьких школах діти ознайомлюються й живуть християнською вірою та її церковним виявом упродовж довгого періоду історії Церкви. Це відбувається на заняттях з релігії, у всьому шкільному житті, на Богослужіннях, різних заходах, організованих духовним проводом школи. Католицькі школи є місцем, де навчаються християнської віри, і це стосується не лише учнів, а й учителів. Вони разом творять християнську спільноту.

«Усупереч поширеному упередженню, католицькі школи – це не елітарні школи для вищих прошарків суспільства», – зауважує архієпископ Ганс-Йозеф Бекер (Paderborn). На думку владики, католицькі школи повинні творити людей еліти, але не за успіхами, а за відповідальністю. Суспільство потребує людей, які служать не лише приписам і потребують вказівок, а тих, які діють самостійно й чий погляд є цілісним. І католицькі школи прагнуть виховати своїх учнів для такої людської й християнської діяльності.

На основі аналізу програмових документів щодо католицького шкільництва найважливіші постулати діяльності католицьких шкіл можна окреслити так:

1. Вони розуміють людину як творіння Боже, відкуплене Ісусом Христом.

2. Вони трактують людину як особистість, покликану до свободи й відповідальності й через це – до розвитку своєї особистості.

3. Школи підтримують, заохочують своїх учнів у їхньому служінні ближнім, світові й царству Божому.

4. Вони трактують себе як живі шкільні спільноти. Це – пропозиція влаштувати школу як виховну спільноту.

5. Навчальні заклади піклуються про релігійні питання й допомагають жити вірою.

6. Школи поєднують навчальний матеріал і християнське розуміння цінностей.

7. Ці школи є життєвим і навчальним простором, де учні відчувають, що їх приймають, фахово допомагають і супроводжують.

Важливим елементом, що вказує на ефективність реалізації принципів, закладених у програмних документах, є громадська думка, що відображає ставлення пересічних громадян до католицьких шкіл, безвідносно до конфесійної належності.

За даними газети Die Presse (28. 01. 2014), католицький педагогічний виш Відня – Кремс на замовлення Головного об'єднання батьківських організацій проводив опитування громадської думки у Відні. Було опрацьовано понад 5300 онлайн-анкет. Як свідчать результати дослідження, факторами, що спонукають і невіруючих батьків обирати для своїх дітей католицьку школу, є такі: реноме, якість, учнівський колектив.

Атмосфера в школі, індивідуальне сприяння, засадничі питання, відсутність насильства,

висока культура успішності, – це ті мотиви, які є найголовнішими. Християнські цінності посідають 12 місце після регіональних особливостей, а католицький спосіб життя є далеко позаду. Але обидва ці пункти мають високий відсоток підтримки: для 78% і 67% батьків відповідно це є важливі мотиви. Загалом релігія для опитаних батьків є не набагато важливішою, ніж у середньому в Австрії; 22% вважають цю сферу «дуже важливою».

Високі освітні стандарти. Аналізуючи цей пункт, слід звернути увагу на те, що мотиваційні чинники, які впливають на батьків, є дуже маркантними: вступ до вишів на 30% вищий, ніж середньостатистичний в Австрії, а кількість випускників вишів – майже втричі вища (38%). На основі цього можна твердити, що це батьки, для яких важлива освіта їхніх дітей і яку вони можуть оплатити.

І помітнішим під цим оглядом є центральний результат дослідження, для якого було опрацьовано понад 5000 онлайн-анкет: ті, хто обрав для своєї дитини приватну католицьку школу, як правило, задоволені нею.

Лише 6% опитаних батьків радше або напевно не погодилися б віддати свою дитину в цю ж школу; 67% «точно» повторили б це, 27% – «напевне». Здебільшого батьки звертають увагу на обрану школу завдяки особистим рекомендаціям інших людей.

Батьки насамперед бажать для своїх дітей якомога краще підготовлених учителів, гарантування якості в навчанні й роботі персоналу, а також більше можливостей висловлювати (анонімно) свою думку, поради.

Кількість католицьких навчальних закладів у Німеччині
(2012-2013 навчальний рік)

Тип школи	Кількість шкіл	Кількість учнів	Кількість учителів
I. Загальноосвітні	686	323 034	27 662
Початкові	83	21 760	1 517
Середні	13	3 740	310
Багатопрофільні	32	15 945	1 301
Професійні	140	71 929	4 883
Гімназії	216	175 228	13 771
Загальні	13	10 226	846
Спеціалізовані	161	20 582	4 586
Вечірні	24	3 120	408
Лікарняні	4	504	40
II. Професійні	219	47 190	4 926
Професійні	157	37 882	3 695
Фахові вищі школи	62	9 308	1 231
Разом	905	370 224	32 588

Узагальнюючи вивчені концепції різних навчальних закладів, можемо твердити, що однією з основних засад є передача християнських цінностей у цій школі. Дітей навчають брати на себе відповідальність і переживати успіхи й невдачі. Велика увага приділяється цілісному вихованню – як здобуттю інтелектуальних знань, так і спортивним заняттям, творчості, що є важливими поряд з формуванням сумління. Школа трактується як відкритий дім.

Цінним аспектом є вимога успішності з урахуванням індивідуальності й відмінностей кожної особи. З огляду на це, підвищення

кваліфікації педагогічних працівників є важливим для підтримання високого рівня організації навчання. Використання різних методик, методів організації й проведення занять є також одним з головних аспектів роботи сучасного закладу, пов'язаність з практикою досягається завдяки численним семінарам і заходам, визначеним у рамках предмета, що вивчається.

Відкрита інформаційна культура й культура спілкування є цінним аспектом діяльності закладу. Вона мотивує учнів, батьків і вчителів плекати атмосферу команди та діяти відповідально. Різні важкі ситуації

переживаються успішно завдяки гарній робочій атмосфері. Батьки розглядаються як найголовніші партнери.

Школа прагне всюди – і всередині, і ззовні – давати відчуття духовного виміру життя, що дає змогу людині глибше укоренити своє життя в Бозі.

Висновки. Отже, проаналізувавши основні аспекти діяльності католицьких шкіл в Австрії та Німеччині, можемо погодитися з думкою Глави Конференції єпископів Німеччини Райнгарда кардинала Маркса про те, що найкоротшим і найвлучнішим формулюванням суті католицької школи є виховання й навчання, яке є натхненним Радісною Новиною Ісуса Христа й ґрунтується на ній.

Процес формування й розвитку особистості в католицькій школі містить взаємодію двох перпендикулярних ліній виміру: горизонтальної, яка поєднує особу з іншою особою в християнській шкільній спільноті, і вертикальної, що єднає кожну особу й цілу спільноту з її Творцем.

Особливий характер католицької школи полягає в тому, що їй довірено розвиток цілісної особистості, оскільки в Христі, досконалій особистості, усі людські цінності знайшли своє втілення та єдність.

На нашу думку, для розвитку українських християнських шкіл необхідно насамперед, проаналізувавши досвід європейських колег, випрацювати своє специфічне розуміння освіти в дусі Євангелія, чітко окреслити

й конкретизувати його. Для роботи кожної католицької школи дуже важливим завданням є розроблення на основі позитивного біблійного трактування людини концепції навчання й виховання, впровадження та розвиток її. Ідеться про те, що слід знайти найкращі індивідуальні шляхи освіти для кожного учня. У вихованні цінність свободи кожної окремої особистості є невіддільною від соціальної відповідальності й відповідальності перед Богом. Освітня місія здійснюється в дусі співпраці різних суб'єктів – учнів, батьків, учителів, технічного персоналу й шкільного управління, які творять освітню спільноту. Спільнота є в серці католицької освіти не тільки як концепція, що пропонується школою, а і як реальність, у якій живуть. У найбільшому християнському розумінні спільнота є участю в житті Пресвятої Трійці. Учні навчаються розуміти й цінувати спільноту настільки, наскільки вони знаходять любов, довіру й лояльність у цій спільноті й освітніх програмах, де вони вчаться сприймати всіх людей як братів і сестер, створених Богом і відкуплених Христом. Шкільна спільнота навчає учнів і готує їх до великої спільноти, якою є Церква.

Ми вважаємо, що християнські школи в Україні для свого розвитку надалі потребують відваги, аби йти своїм шляхом і, формуючи свій профіль і пріоритети, орієнтуватися на Радісну Новину.

Список використаних джерел

1. Богопосвячені особи та їхнє післанництво у школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20021028_consecrated-persons_ge.html, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр.
2. «Gravissimum educationis» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_decl_19651028_gravissimum-educationis_ge.html, вільний. – Заголовок з екрана.
3. Католицька школа на порозі третього тисячоліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_27041998_school2000_ge.html, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр.
4. Католицький учитель – свідок віри у школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/verlautbarungen/VE_188.pdf, вільний. – Мова укр.
5. Критерії якості для католицької школи. Орієнтовні рамки [нім. переклад: Qualitätskriterien für Katholische Schulen. Ein Orientierungsrahmen / hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. – Bonn, 2009. – 45 S. – (Die deutschen Bischöfe; 90)].
6. Пояснення Конгрегації у справах католицького шкільництва: Релігійний вимір виховання

References

1. *Consecrated persons and their mission of school*. Retrieved from : http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20021028_consecrated-persons_ge.html. [in Ukrainian]
2. "Gravissimum educationis". Retrieved from : http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_decl_19651028_gravissimum-educationis_ge.html. [in Ukrainian]
3. *The Catholic school on the threshold of the third millennium*. Retrieved from : http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_27041998_school2000_ge.html. [in Ukrainian]
4. *The Catholic teacher – the witness of the faith in schools*. Retrieved from : http://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/verlautbarungen/VE_188.pdf. [in Ukrainian]
5. *Quality criteria for the Catholic school. The estimated scope [Qualitätskriterien für Katholische Schulen. Ein Orientierungsrahmen / hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (2009). Bonn. [in German]*
6. *Explanation of the Congregation for Catholic schooling: religious dimension of education at Catholic schools. – 7. 04. 1988 [Handbuch Katholische Schulen, hrsg. im Auftrag des Arbeitskreises Katholischer Schulen in freier Trägerschaft in der Bundesrepublik Deutschland von Rainer Ilgner, Bd. 1: Dokumente (1994). Köln. 121–161. № 108. [in German]*

- у католицькій школі. – 7. 04. 1988 [нім. переклад: Handbuch Katholische Schulen, hrsg. im Auftrag des Arbeitskreises Katholischer Schulen in freier Trägerschaft in der Bundesrepublik Deutschland von Rainer Ilgner, Bd. 1: Dokumente. – Köln, 1994. – S. 121–161. – № 108].
7. Пояснення Конгрегації у справах католицького шкільництва: Спільно виховувати у католицькій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/verlautbarungen/VE_188.pdf, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр.
7. *Explanation of the Congregation for Catholic schooling: to educate together at Catholic School.* Retrieved from : http://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/verlautbarungen/VE_188.pdf. [in Ukrainian]

Рецензент: Москальова Л.Ю. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Зварич Ганна Володимирівна
avzvarych@gmail.com

Управління освіти і науки Тернопільської обласної
державної адміністрації вул. Грушевського, 8,
м. Тернопіль, Тернопільська область,
46021, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1629>

*Матеріал надійшов до редакції 20. 11. 2016р.
Прийнято до друку 13.12.2016 р.*

Information about the authors:

Zvarych Hanna Volodymyrivna
avzvarych@gmail.com

Department of Education and Science of Ternopil
Regional State Administration
8 Hrushevskoho St., Ternopil, Ternopil region,
46021, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1629>

*Received at the editorial office 20. 11. 2016.
Accepted for publishing 13.12.2016.*